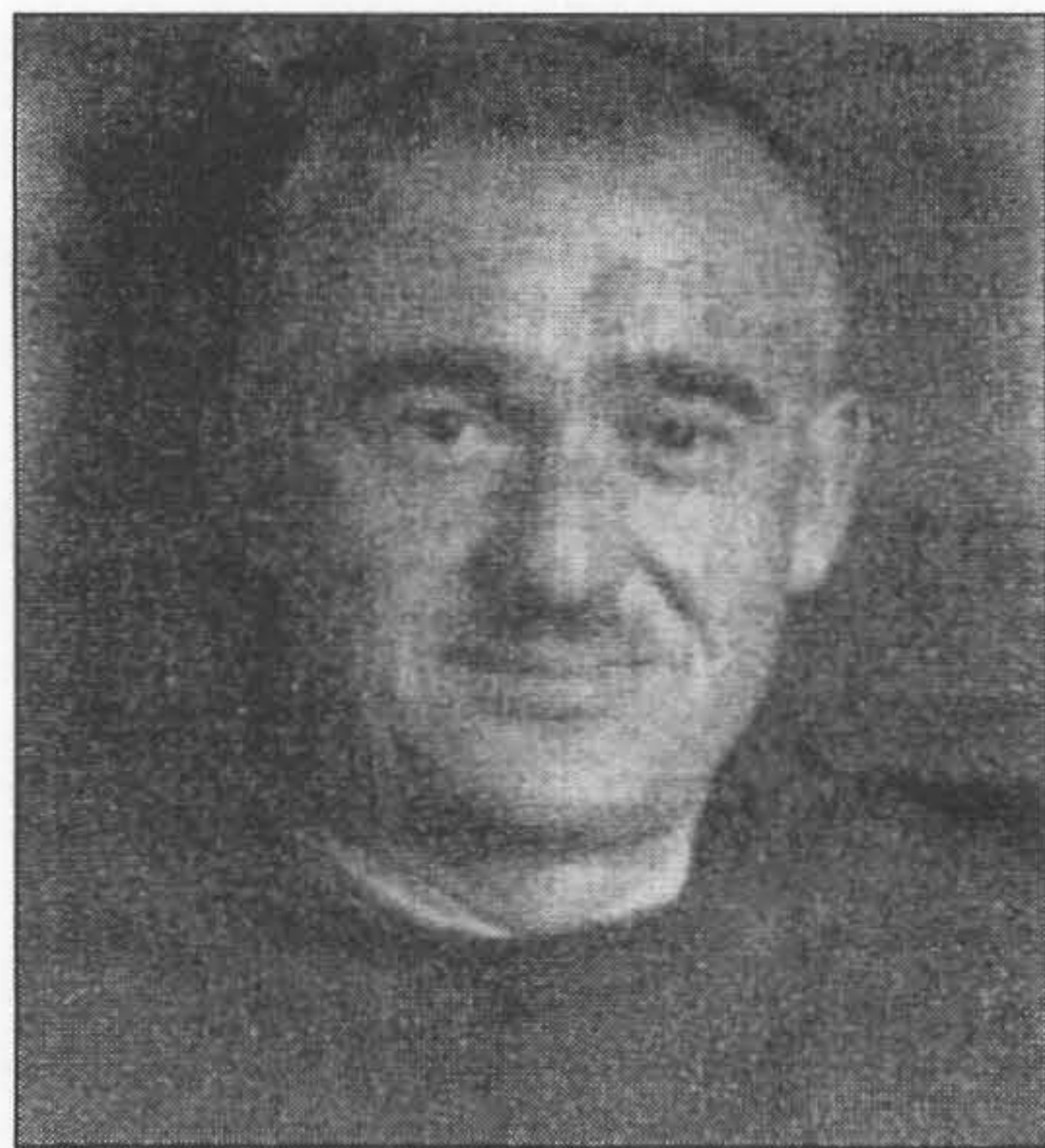

žnika. Nije mu to bila obveza, no on je uvijek bio prijatelj u nevolji. (S.Sl.)

Fra Fabijan (Jakov) Paponja

rođen 1897. godine u Lipnu. Školo-
vanje započeo u rodnom mjestu, a redovito u Širokom Brijegu i u Mostaru. Studirao je u Innsbrucku i Ljubljani, gdje 1927. doktorira iz povijesti na filozofskom fakultetu. Ostatak života proveo je u Širokom Brijegu predavajući povijest i zemljopis. Od 1939. godine je upravitelj konvikta vanjskih đaka. Kao partizanski zarobljenik završio je mučeničkom smrću negdje na putu prema Splitu 8. veljače (ili kasnije) 1945. Za grob mu se ne zna. Osnivač je i voditelj "Seljačke kase" u Širokom Brijegu, voćar, peradar, gospodar (vodio ekonomiju).

Iz ocjena đaka proizlazi da se radi o čovjekoljubivom i plemenitom Franjinom bratu, ljubitelju prirode, radišnom, veoma sposobnom čovjeku, izvanrednom skrbniku duševnom i materijalnom, koji je zaista imao puno odlika nezaboravnih, te nije ni čudo da je gotovo svima ostao u uspomeni kao posjednik mnogih vrijednih značajki:

- Fizički je izvanredno razvijen i jak, no sa živom ljubavi prema svojim đacima.

Izgledno junačina, malo osoran, ali lijepog vladanja uz veliki ljudski osjećaj. (L.Ko)

- Ispod oblande grubljeg tjelesnog izgleda krila se plemenita duša. Silno pravedan, ne i pristupačan. (F.Bo)
- Potječe iz hajdučke loze, te nije bio imun na naslijeđe, što se očitovalo u odnosu prema meni, mislim jednom sam ja imao pravo, pa mi nije ostao u lijepoj uspomeni. (V.Dg)
- Zbog strogog izgleda izgledao je nekako natmuren, čak da se čovjek uplaši, a u stvari bio je jedna svilena duša. (njegov ministrant služimisa). (G.Ko)
- Nekada se činio naprasit, a nekada ga na ranu stavit, nekada plamen a uvijek bi držao đaka na oku kako se ponaša, ne samo u školi nego i vani (jedan bivši đak inače strog u ocjenjivanju profesora)

- Bio je nadasve pravedan, ozbiljan, temeljit, pametan, uviđavan. (I.Bu)
- Nije bio baš draga pogleda, i bojali ga se, pa i đaci u konviktu su ga se bojali, no to je bio više strah od pravičnosti i pravednosti, a ne od njega. Tek kada bi đak nešto notorno izvalio ili zabrljao, on bi se tek tada angažirao, a mi smo tada imali osjećaj da je u stanju čovjeka satrti. (K.Ku)
- Predavao mi je zemljopis i ja sam ga jako volio, možda je i on mene volio, i zbog toga meni izgledao jako dobar. (M.Ju)
- Posebno je posvetio pozornosti konviktovcima, što je možda i prirodno, jer im je bio glavni meštar, nadstojnik, no priznajemo da smo ga se bojali. (J.Or)
- Dosljedan je bio u sprovođenju discipline, bez ikakvih odstupanja. Primjer: imućni Lištičani slali su svoju djecu u konvikt, no on nije bio popustljiv glede nedjeljnih posjeta njihove djece kućama. To im je naime, dopustio samo uz provjeru da je sve naučeno za prvi školski dan. Dogodi li se bijeg kući, automatski je to povlačilo isključenje iz konvikta. Nije dopuštao "mamine i tatine sinove". Odgoj i stega svima jednako! (B.To)
- Režim u konviktu ogledao se u silnoj pravednosti, stezi, dnevnoj satnici bez odstupanja, zabrani bilo kakvog ekscesa pojedinaca. Cijenio je i volio disciplinirane pitomce. Svojim primjerom - satnice od ranog ustajanja (đaćko u 5,30 h), a tada je on po našim jezicima već "pomuz'o krave"), pa sve do kasnog lijeganja i poslije večernje šetnje unosio je nama navike, koje su nam se usadile za cijeli život. I dalekozorom je znao nadzirati ponašanje đaka, no to se nije loše shvaćalo nego više kao potreba đaćkog pridržavanja režima bez odstupanja.

Poslije ručka šetnja fra Fabijana kao nastojnika s prefektima bio bi dio skoro dnevnog ceremonijala a ne pretjerane stege jer događalo se da su oni bili i gledatelji naših nogometnih i odbojkaških utakmica, bez navijačkog angažmana. (J.To)

I kao profesor glede metodičnosti ostao je nezaboravan:

- Prije svega valja reći da je on u stanju bio "odlikaša" srušiti i prikazati ga za ništicu, a lošeg "uzdići" i od njega načiniti maltene odlikaša. To je, valjda, bila njegova metoda poticanja i ohrabrivanja za učenje (jedan bivši đak inače strog u ocjenjivanju profesora).

- Kada bi on nekoga pustio na maturu, taj je morao proći, a dotle moglo je biti svakako (V.Dg)
- Znao bi dugo pamtit i kada bi se na nekoga đaka naljutio i odstraniti ga s nastave i po pola godine za neku neprimjerenost. (H.Si)
- Tumačio bi vizualno s đacima, i na duhovit način meridijane i paralele: jedne bi odredio da budu jedno, a druge da budu drugo i onda bi ih pomicao. Na tako duhovit način bi lakše objasnio pojmove stajališta na zemlji (tako reče jedan bivši đak koji je puno toga zapazio i zapamtio)
- Predavao bi desetak do petnaestak minuta novo gradivo, a onda bi započeo ispitivanjem sjedeći na klupi đaka kojega ispituje, prebacivši nogu preko druge, đak ne bi mogao ni makac napraviti, a on bi si počesto naslonio glavu na ruke i samo slušao što đak govori. Ispravljao bi rugajući se onu poštapalicu: “ovaj”, “onaj”, jer to nije podnosio i smatrao je dobivanje na vremenu kod nedovoljno naučenih lekcija odnosno “sporo mislećim instrumentom”. (I.Bo)
- U predavanjima povijesti išao bi od uzroka i posljedica, a nije podnosio nerazumno učenje napamet. Nije podnosio na pr. “te godine raspala se Bosna” ..., nego je zahtijevao objašnjenje što se dogodilo. Štipanje, bockanje, šaputanje nije podnosio. Kad ne bi bio poznat počinitelj istraživao bi: “koji je to učinio?!”. Tada bi apelirao na iskrenost i poštenje i da se ne skriva jedan iza drugoga. To su bili njegovi principi, kojih se neumoljivo držao.
Način ispitivanja pojedinaca bio je takav da bi počeo od početka knjige pa do danas. (I.Bu)
- U vrijeme njegova predavanja bila bi grobna tišina, a kada bi završio rekao bi: “sljedeći puta svaki od vas mora govoriti k’o Ciceron!”. Priznajem da sam ga se bojao, no i volio ga. (P.Be)
- U povijesti nije inzistirao na godinama, nego na analizi, na pr. Francuske revolucije. Primjerice od 296 do 297 njemačkih kneževina, valjalo je sistematizirati ih, te kako je došlo i zašto su se ujedinile u jednu državu. U sebi je imao njemački duh, a naučiti se od njega moglo ono najbitnije i kako stvari treba procjenjivati. Svi smo mi imali zajednički cilj, a i svaki od nas je bio sa svojim specifičnostima, što je on znao voditi. (M.Gg)
- “Djeco, vidite kakva su vremena, mi ćemo danas učiti naše gradove i otoke, naše dalmatinske, hrvatske. Situacija je da ne bismo smjeli tako učiti, ali znajte oni su dalmatinski, dakle hrvatski i ostat će uvijek, a mi ćemo ih učiti”.

Bilo nas je osamdesetak u razredu, te valja zapaziti da niti jedan nije okupatoru otkucao, jer patriotizam kojega je on i drugi nama ulijevao isključivao je konfidente. (J.Bu)

- “Djeco, vi ste još mali da shvatite, naročito u ovom trenutku povijesne okolnosti. Povijest se kreće nekako drukčijim putevima od započetih. Danas je V. Maček, izabran od hrvatskog naroda, predao vlast čovjeku, kojega malo znamo. Nemojte za zalijetati, malo sačekajte, razmislite jer događaji će ubrzo pokazati svoje” (nazočni: Tomašević, Zagoričnik, Baule i kasnije Slavko Tomić, jedini koji su ostali u konviktu jer nisu mogli zbog, od četnika okupiranog Mostara, ići svojim kućama. (J.To)
- Njegova je poštapalica (ispitivačka, da bi provjerio tvoje sposobnosti sagledavanja) bila: “Što to?, kako to?, je li da je krstu više muke?” Time je on zapravo bio pedagog velikog formata. Iz đaka je znao izvući znanje: “no, pa eto vidiš da znaš“, i dakako, znao je kada treba tako postupiti. Globalno on je konvikt i gimnaziju gajio kao i toliki drugi, uz A. Nuića, kao i svoje oči. (L.Ko)

A kao ljubitelj prirode:

- Sadio bi i cijepio, te njegovao voćke na Bakamuši, a u tom smislu i savjetovao bi svakoga, i bio blizak ljudima. (F.VI)
- Nije mrzio “ni librinu, ni ledinu” (reče bivši đak strog u ocjenjivanju)
- Bio je dušom biolog, valjda mu je to bilo u genima, s istinskom inklinacijom za poljoprivredu, za vrt, za kalemljenje i oplemenjivanje šljiva i jabuka. Nadalje za uzgoj kokica (jureka), pura, paunova u parovima (cca 10 do 20 pari). Osim voćaka sadio je i drveće kao cedar (visine 1,5 m), ogradio bi ga te čuvao brižno. (J.Du)

A kao gospodar:

- Upravljač je ekonomijom konvikta (govedarstvo dostatno za potrebe mlijeka za pitomce konvikta, te svinjogojstvo, također kao barem pripomoć za prehranu. (J.To)
- Bio je čovjek reda i rada, a uvodio je i nove metode u poljoprivrednoj proizvodnji. (V.Ju)
- Osnivač je prve banke - štedionice (nazivno “Seljačka kasa”). (J.Du)
- Štedionica je imala na stotine štediša i uloga, a dinar je dolazio preko vage duhana. (I.Bo)

- Organizirao je nabavu žita (pšenice i kukuruza) iz Slavonije i Srijema, jednom preko 10 tona. Tada jedva izvedivo zbog stalnog prekidanja komunikacija u doba partizanskog rata. Operativac je bio za papire, dozvole, plaćanja i angažiranja, odnosno pronalazjenja tko će to izvesti (Na pr. Slavka Tomića, tada starog tek 18 godina). (S.To)
- Njegova skrb je prelazila granice potreba konvikta. U vrijeme najvećih kriza primao je sve đake izbjeglice iz raznih krajeva (Dalmacije, Bosne) na "privremeni boravak i skrb": "dok ste kod mene hranit ćete se dobro, a kada toga više ne bude, ajte doma neka vas ćaća hrani". (I.Bu)
- Od svih fratara njegovo breme je bilo najteže. On je poslovno bio najспособniji. Bio je uzor u ekonomsko-gospodarskom smislu, danas bi se reklo da je "non plus ultra menadžer".(J.To)
- Zadnje riječi kada je uvidio da je svemu FINIS, a upamtio je to pok. svjedok I.Bu, izgovorio je "consummatum est!"⁷
- Najsnažnije sam ga doživio kada je granatiran konvikt i njegov ured. Bio je jako uzbuđen, jedini od fratara (svi su bili naravniji). Jedino je fra Leonard bio jako zamišljen. (D.Be)
- Bio je i ostao pojam pravednika, ozbiljna čovjeka, pametna, temeljita u svemu, uviđavan, susretljiv. (I.Bu).
- Odvezen je partizanskim kamionom punim ljudi. Zapažen je bio u Zadvarju (zadnje viđenje) od svoga đaka Tome Čizmića, kroz škure no dokle je stigao i kakav mu je završetak, ne zna se, kao što se ne zna ni gdje mu je grob.
- U školi su ga jedni cijenili, a jedni ne. Nekada po nekima nije postupio pedagoški, čak bi pokojeg đaka ubio u pojam s "ne znaš!", no drugi puta bi tome istom đaku rekao: "vidi kako ti ipak znaš!". Nekad bi đaku dizao moral. Uz fra Arkandjela bio je istog naraštaja, isti kategornik. (L.Ko)
- Bio sam mu ministrant, no bio sam to i fra Kraljeviću, koji te ne bi kod oltara niti zapazio, dok bi Paponja pokazao naklonost i nagrađivao bi za imendan ili druge prigode. (F.Bo)
- Nekada bi mu mogao skakati po glavi i ne bi se obazirao, no nekada bi bio plamen. Ipak, kao čovjek ležao nam je, i imali smo svi o njemu pozitivno mišljenje i kao svećeniku, i kao profesoru i kao redovniku! (reče onaj bivši đak koji je strog u ocjenjivanju).

⁷ "svršeno je"

- Držao se uvijek kao da je i stvoren za starješinu. Predavanja su mu bila kao rijetko čija jezgrovita, a kada bi tumačio pojedina poglavlja, na kraju bi rekao: a sada to povežite s onim (drugim) od prije. Bio je i pobožan. (U.Lo)
- U privatnom životu bio je jako ugodan čovjek, a kao profesor bio je među onima na vrhu svog poziva. (F.VI)
- Mislim da ga treba razmatrati po više vidova: "i kao čovjeka"; "i kao profesora", i "kao nadstojnika konvikta". Pravednost i ljudskost njegova zasjekla mi se u sjećanje. I sada ga gledam kako u vrijeme našeg ručka šeće uzduž refektorija pričajući sam sa sobom i prevrćući štapić (sličan dirigentskom), a po mimikama kojima je obilovao mi bismo odgonetnuli njegove brige i raspoloženje toga dana. Vidjelo se da polemizira i programira u mislima svoje dnevne zadatke. Dakako, za nas je to značilo, koliki stupanj strogosti iz toga raspoloženja proizlazi. Bio je majstor za isprovocirati ispriku, a ako to ne bi uspio bio bi strašan. Sebe sama je preopteretio brigama, a svoje prefekte je zadužio samo za odgoj i kontrolu. Fenomen je kako je tako zahtjevan i strog upravo izmamio našu ljubav i divljenje, i mi smo zaista osjećali njega kao oca. (J.To)
- Patriotizam je u nas usađivao i kroz zemljopis, i povijest, a kao "delija" atletski snažan i izgledan, koji bi mogao svakoga uzeti i nositi, bio nam je idol potpunosti. (I.Bu)
- "Vi više ne možete ostati u konviktu!" znao bi autoritativno reći i održati tu svoju riječ. Nikakve intervencije ne bi pomogle. Takav je on bio. Uostalom takvi su bili i mnogi drugi. Poznato je da je fra Dominik Mandić svoga nećaka potjerao iz I razreda. Poznato je da je Dr Jelavić morao napustiti Široki Brijeg u VI razredu i dalje (u Splitu bio i odlikaš i uzor đak). Izbacivalo bi se nekada (kako se to sada nama čini) za sitnice. Po našim današnjim gledanjima nije bilo uvijek suštinskog razloga za takav postupak. Ne samo konvikt nego i gimnazija imali su izuzetno stroge kriterije i odgoja, ali i učenja. Treba li što dodati u potkrjepu da je to bila prevelika strogost kada se statistički gledano upisivalo po dva odjeljka od po 80 đaka, a maturiralo je oko 18 do 20 maturanata. Udjel sjemeništara (koji su bili samo u a/ razredima) bio je tek 1/3, a ostalo su bili vanjski đaci. Konviktova je bilo cca 1/3 cijele gimnazijske populacije (nehercegovci). (B.To)
- Znao bi oprostiti. Onomad kada je zasadio cedar ispred gimnazije, ja izišao nakon 5. sata i u razgovoru s kolegama kažem: "uh, kada bi ovo bio Libanon, al' bi dobro rastao ovaj cedar!", ne znajući

da iza mene ide fra Paponja. Taj dan štogod sam našao ja sam čitao znajući da će me sutradan cijeli sat pitati i to samo mene. Tako je to bilo. Bojao sam se posljedica, no ipak me je poslije pozvao da mu i dalje upisujem kamate u štedioničke spise. Dakle, oprostio mi je. Ipak, jednom me je upitao: "Jesi li upamtio ono kako si rekao?". (J.Du)

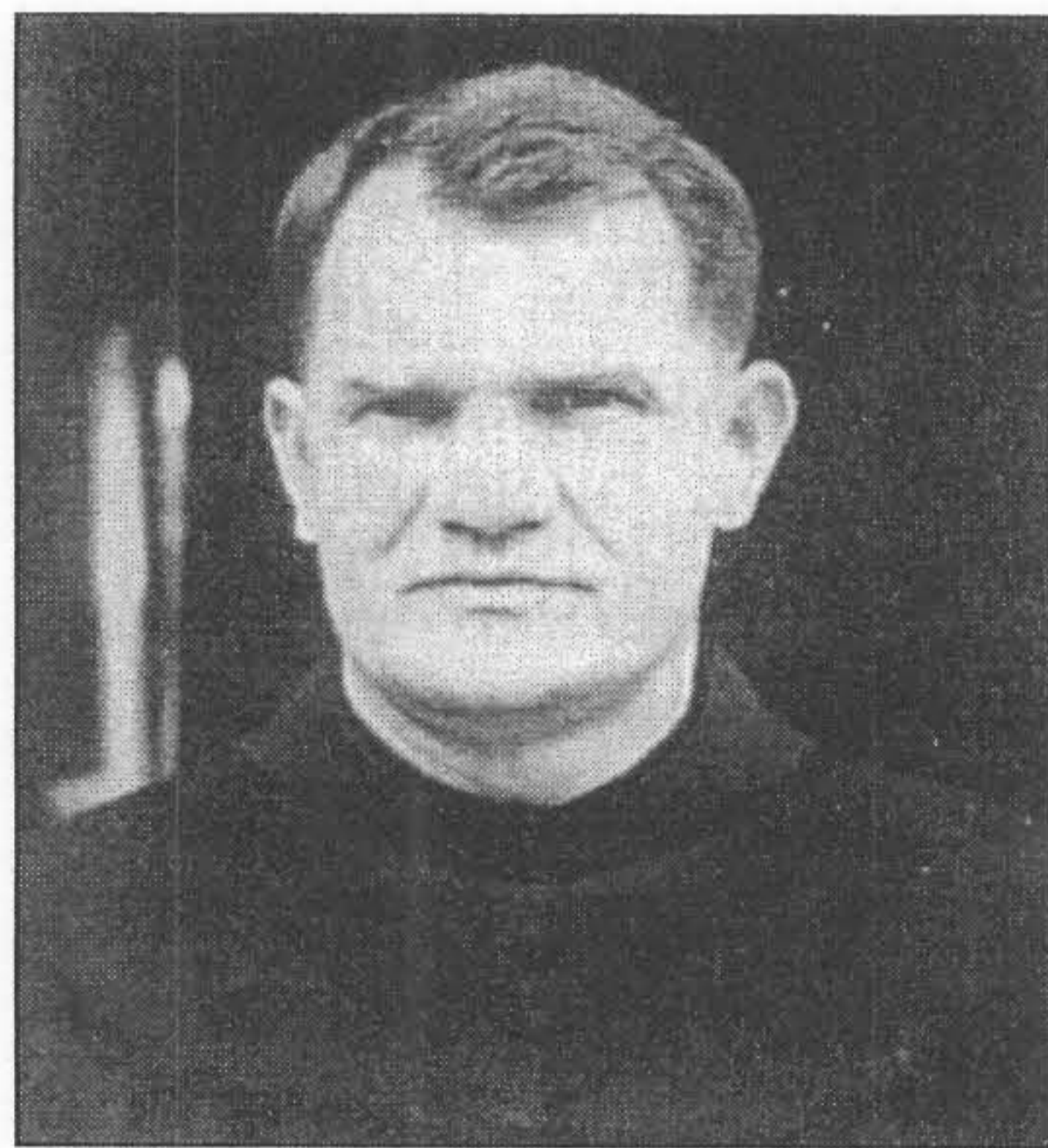
- Kum sam i prijatelj Dr Jure Grubišića, kod njega bi se skupljala "krema" Širokog Brijega, kulturni i javni radnici i prijatelji, te bi se tu postavljalo pitanja, koji je od fratara ostavljao najjači utisak. Gotovo listom je bilo rečeno - Paponja. Ja sam ga se bojao i volio ga. (P.Be)
- Velika je vrijednost bila za Hercegovinu osnivanje Seljačke banke i štedionice. Uostalom to je bila prva takva ustanova u Hercegovini, a to je bila zasluga fra Paponje. (I.Bo)

11.2. Stupovi znanja i odgoja:

(nositelji novog poglavlja u gimnaziji, konviktu i sjemeništu)

Fra Marko (Nikola) Dragičević

rođen 1902. godine u Međugorju, danas Miletina. Osnovno školovanje započinje u rodnom mjestu, a zatim u Slavoniji gdje je bio u zbjegu s "gladnom djecom Hercegovine" otkuda je nastavio školovanje čak u Mađarskoj. Srednje školovanje završava u Širokom Brijegu, bogosloviju u Mostaru, i u Bernayju u Francuskoj. Klasične jezike diplomira u Fribourgu u Švicarskoj 1934, a doktorira 1935. Profesor je povijesti, grčkog i latinskog jezika u Širokom Brijegu. Partizani su ga veljače 1945. u Izbičnu odveli s oltara, zarobili i na neutvrđenom mjestu ispod Grabove Drage ubili predvečer 12. veljače 1945. godine.

Doktorska dizertacija mu glasi: "Essai sur le caractère de Lettres de Pline le Jeune".⁸

⁸ Esej o značaju "Pisama" Plinija Mlađeg

NADŽIVJELI SVOJE UČITELJE I SVJEDOČE O NJIMA

Marko Zeljko

Jure Leko

fra Dionizije Lasić

Ivan Šimić

fra Vinko Dragičević

fra Bazilije Pandžić

Ćiril Kos

Ivan Vitik

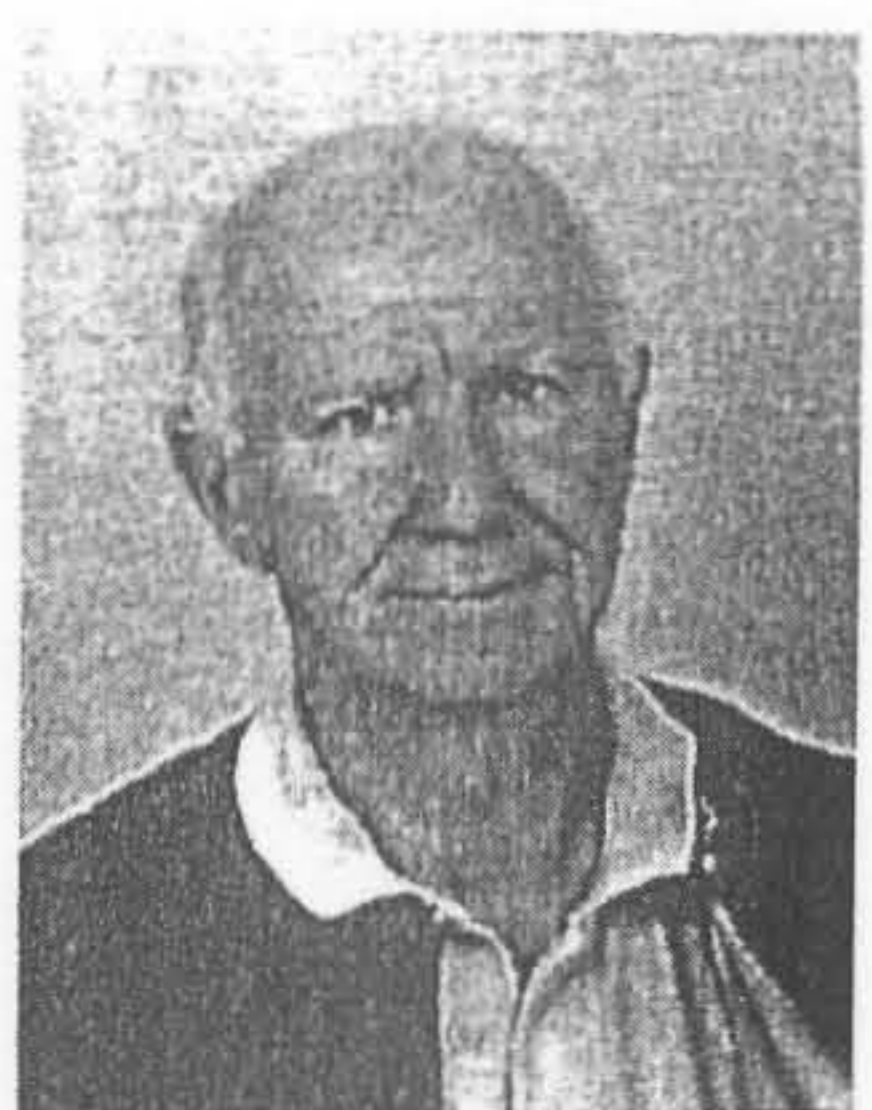
Ivan Božić

Jozo Dugandžić

Matko Grgurević

Boris Ivanišević

Ivan Kustić

fra Umberto Lončar

fra Ljudevit Rupčić

Vinko Jurčić

Frane Jelavić

Svevlad Slamnig

Jerko Artuković

Ante Damić

Mile Boras

Grgo Kolobarić

Stanko Leko

Franjo Boras

fra Marko
Dragičević

David Mandić

Jozo Šaravanja

Jozo Tomašević

Slavko Tomić

Franjo Vukšić

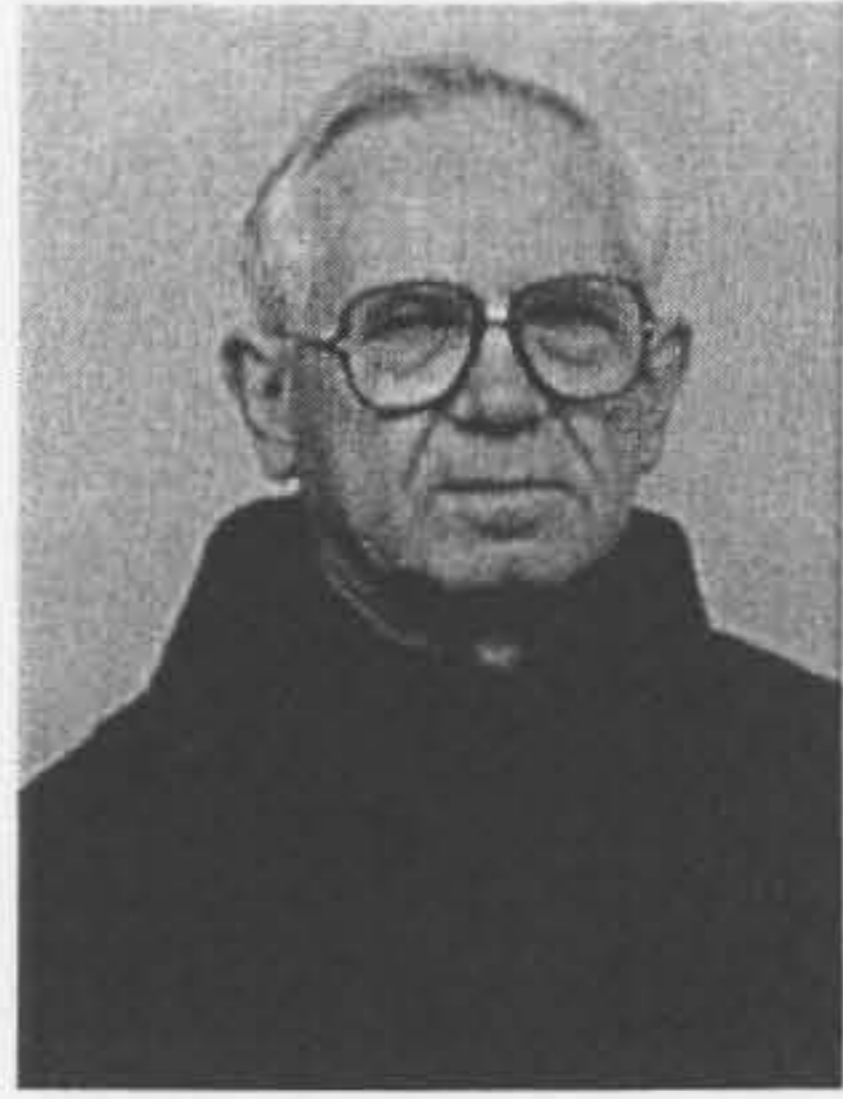
Karlo Kutle

fra Dobroslav Begić

Franjo Zagoričnik

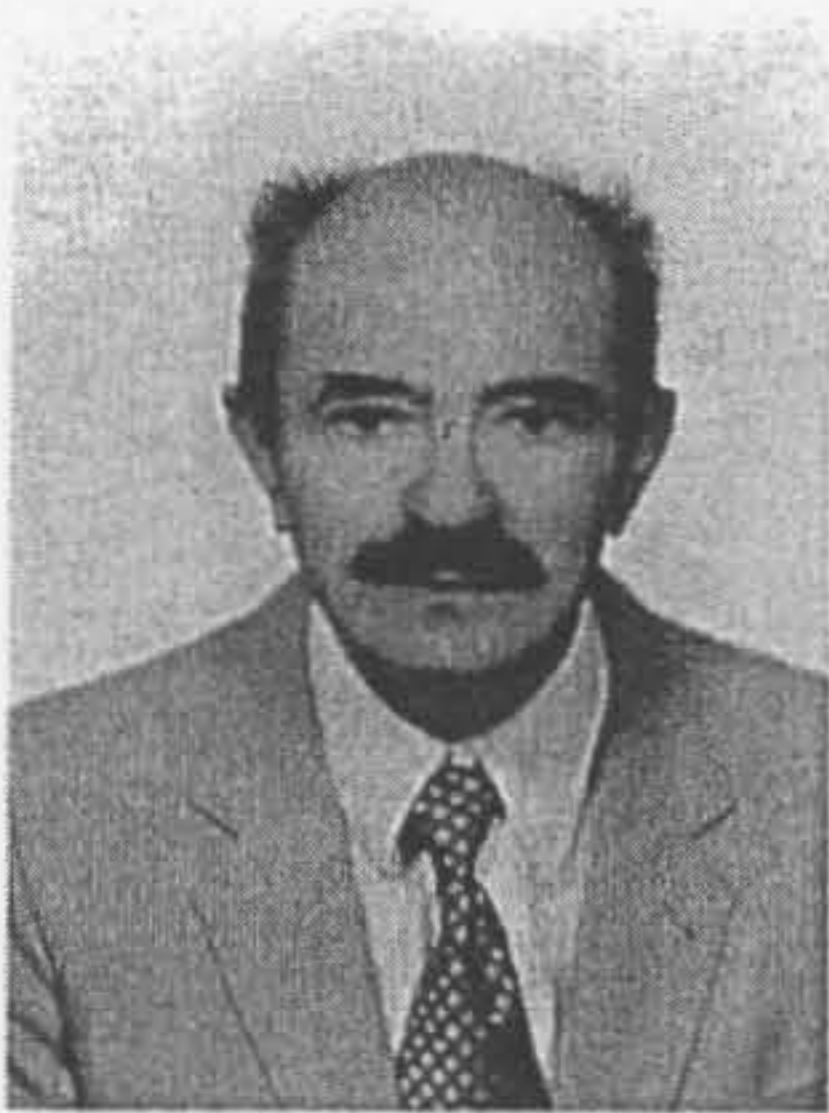
fra Leonard Oreč

Berislav Topić

Drago Šušak

Zlatan Tavzes

Tomislav Zovko

Jozo Tomašević - Koška

ISTINA O UBIJENOJ GIMNAZIJI

